

Àngel Hermsilla Pérez

Director de l'Àrea Institucional de Petita i Mitjana Empresa de Catalunya
Professor de la Universitat Autònoma de Barcelona

TRANSFORMACIÓ DEL MODEL INDUSTRIAL DE CATALUNYA: 1994-2017

Aquest article d'homenatge al professor Jacint Ros Hombravella té en el seu esperit dos dels que han estat els principis bàsics de la seva llarga carrera professional. D'una banda, la insistència en l'objectivitat i en l'anàlisi acurada de les dades, aspectes primordials en l'estudi de qualsevol fet social i econòmic. I, de l'altra, la gran sensibilitat per la indústria i l'economia «real», una constant en la seva vida, manifestada habitualment des de diversos punts de vista.

Ara, deu anys després de l'inici de l'anomenada *gran recessió* i una vegada plenament superada aquesta i consolidada la senda expansiva actual, és l'hora de començar a reflexionar sobre què ha canviat en els darrers vint anys. Ja tenim una certa perspectiva per fer una anàlisi de la trajectòria de la indústria des de principi de segle, i per valorar i avaluar la transformació que s'ha produït en el model industrial català, sobretot arran de la recent crisi. En aquest context, l'objectiu de l'article és realitzar una reflexió, bàsicament descriptiva, sobre l'evolució de les principals magnituds de la indústria catalana des de mitjans dels anys noranta del segle xx fins a l'actualitat, tractant d'identificar les modificacions que s'han produït en la seva estructura

i posant en relleu, al mateix temps, els canvis registrats més destacables. En cap moment es té la pretensió d'abordar intensament i extensivament el global de la transformació que ha tingut lloc. Només es vol obrir i oferir línies d'anàlisi i debat que caldrà continuar aprofundint en futurs treballs de recerca.

El període estudiat a l'article va de l'any 1994 fins al 2017, és a dir, des de l'inici de la recuperació posterior a la crisi de principi de la dècada dels anys noranta fins pràcticament l'actualitat. No obstant això, les limitacions estadístiques poden fer que determinats aspectes siguin analitzats referenciats a períodes de temps més curts. Aquest és el cas quan s'estudien qüestions que es basen en dades de *l'Enquesta industrial*, la darrera informació de la qual correspon al 2015. Pel que fa específicament a aquesta, cal esmentar que al llarg del període estudiat es produí una reforma que va prendre com a any de referència el 2008, a conseqüència de la qual es van introduir diversos canvis que van provocar un trencament de les sèries, fet que va condicionar, en alguns casos, la comparació interanual en sectors i variables.

D'altra banda, s'ha d'apuntar que l'article fa ús d'una concepció tradicional del que és la indústria, obviant definicions més àmplies del seu perímetre que donen lloc al que s'anomena d'un temps ençà *nova indústria*, denominació que incorpora els serveis a la producció. Per tant, l'article contempla una definició clàssica d'indústria, incloent-hi les activitats manufactureres, les activitats extractives i les activitats energètiques.

Evolució de la indústria catalana 1994-2017: dues crisis a la vegada

Tradicionalment, la indústria segueix els cicles econòmics anticipant la marxa d'aquests, a l'alça i a la baixa, i experimentant-los amb més intensitat. Així, és habitual que, quan l'economia creix, la indústria creixi més i, quan disminueix, ho faci en major grau.

En el període 1994-2017 la indústria catalana va registrar quatre subperíodes diferenciats, si es té en compte els canvis de tendència i la marxa de la pròpia activitat productiva, en un context caracteritzat pel procés de globalització econòmica i empresarial, per la gran recessió i per la «revolució digital», amb tot el que això implica. Com s'observa en els gràfics 1 i 2, en el primer d'aquests subperíodes s'evidencia la recuperació de la crisi patida en

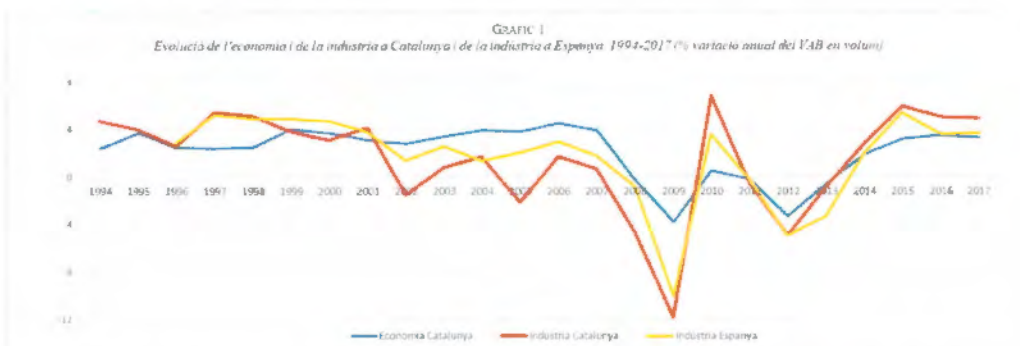
els anys noranta del segle xx, després tingué lloc una moderació continuada del ritme d'activitat, que va de començament del segle actual a l'inici de la crisi iniciada el 2008, per caure en una intensa recessió a partir del 2008, i torna a assolir una senda de fort creixement amb la superació d'aquesta després del 2013.

El primer subperíode va de l'any 1994 al 2001, fase de creixement important posterior a la crisi—curta però greu—patida el 1992-1993. Aquest cicle positiu s'explica pel que es va anomenar *model virtuós d'expansió*, fonamentat en el fort dinamisme de les exportacions, animades per la devaluació de la pesseta, i de la inversió, impulsada per les positives expectatives empresarials, per la baixada dels tipus d'interès, i per la marxa ascendent de la construcció a partir del 1998 (J. M. Hernández, J. Fontrodona i R. Blanco, 2012). El VAB industrial del Principat va créixer en aquest període a una taxa mitjana anual d'un 4,1%, per sobre del 3,0% del conjunt de l'economia, encara que lleugerament inferior al 4,4% del global de la indústria estatal.

El segon subperíode correspon als anys 2002-2007, quan la indústria entra en una etapa d'estancament, amb un comportament sorprenent que contrasta amb el que és tradicional, atès que és clarament divergent al de l'economia en general i al de la indústria espanyola. La desacceleració de l'economia internacional iniciada el 2001 i, sobretot, el procés de deslocalitzacions derivat de la globalització econòmica i empresarial de principis de segle que va patir amb intensitat Catalunya—amb casos coneguts de deslocalització, com per exemple els de les multinacionals Samsung, Gillette, Valéo, Philips i Lear—, acompanyats per una transformació de la demanda i un major protagonisme dels serveis, entre d'altres, expliquen l'aturada de la indústria. Cal esmentar dos aspectes singulars. D'una banda, l'evolució de la indústria, amb un creixement mitjà anual del VAB d'un 0,2%, que no segueix el dinamisme que palesà el conjunt de l'economia del Principat, que registrà un increment d'un 3,7%, animada pel comportament positiu de la construcció, del consum i dels serveis. D'altra banda, també s'ha d'apuntar el fet que la indústria catalana mostrés una evolució diferent de la de la indústria del global d'Espanya, aquesta amb un augment mitjà anual del VAB d'un 2,1%, que es va veure beneficiada per l'impuls econòmic general i menys afectada per les deslocalitzacions i la globalització que el Principat. Val a dir que en aquest període la indústria catalana va patir descensos de l'activitat en dos anys, el 2002 i el 2005 (−1,5% i −2,1%, respectivament), mentre que l'economia en general i la indústria estatal

no van deixar d'experimentar creixements any rere any. En conclusió, es pot remarcar que en aquests anys la indústria catalana es va començar a veure afectada per una crisi de tipus estructural, derivada de la seva adaptació a un nou context econòmic i industrial de caire mundial, que continuà en exercicis posteriors i, fins i tot, l'actualitat.

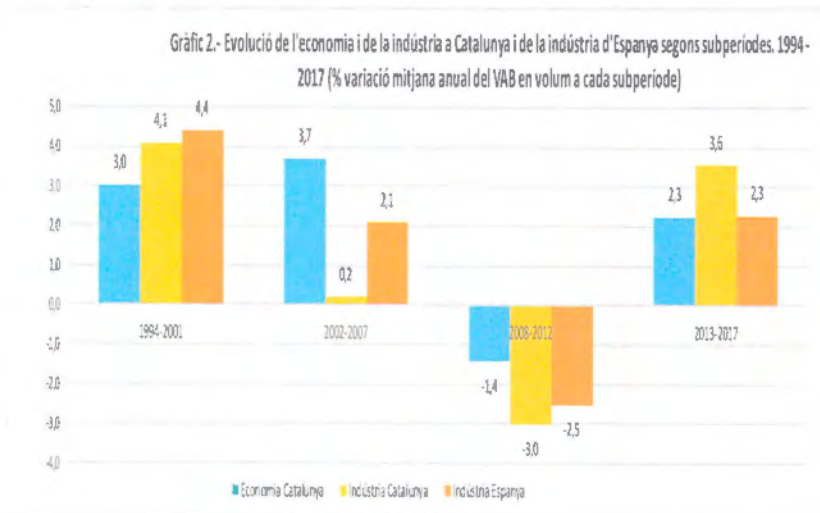
El tercer subperíode va del 2008 al 2012 i correspon a la gran recessió. La pujada dels tipus d'interès i la crisi de les hipoteques d'alt risc als Estats Units van iniciar una crisi sense precedents a escala internacional, a la qual es va afegir la pujada dels preus del petroli i de les primeres matèries. A Espanya, a més, es produí l'esclat de la «bombolla immobiliària» i la davallada de la construcció, que van provocar el sotrac del sistema financer en el seu conjunt, i, ràpidament, arrossegà la indústria, especialment aquelles activitats més estretament vinculades a la construcció. En aquest context, la indústria patí amb gran virulència el retrocés econòmic, i va registrar una segona crisi, aquesta de tipus conjuntural, que, d'alguna manera, se superposà a la crisi estructural iniciada en el subperíode 2002-2007, cosa que comportà una important destrucció de capacitat productiva (J. B. Casas, 2015). El VAB de la indústria catalana experimentà un descens anual mitjà d'un 3,0%, davallada superior a la del conjunt de l'economia, que fou d'un 1,4%, i a la del global de la indústria estatal, d'un 2,5%. Cal destacar, especialment, la caiguda del 2009, d'un 11,8%, i, en menor mesura, del 2012 i del 2008 (-4,9% i -4,6%, respectivament).

FONT: Elaboració pròpia a partir de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i l'Instituto Nacional de Estadística (INE).

El darrer subperíode analitzat va del 2013 al 2017 i es tracta d'una etapa de recuperació i de consolidació d'un nou cicle expansiu. L'activitat industrial

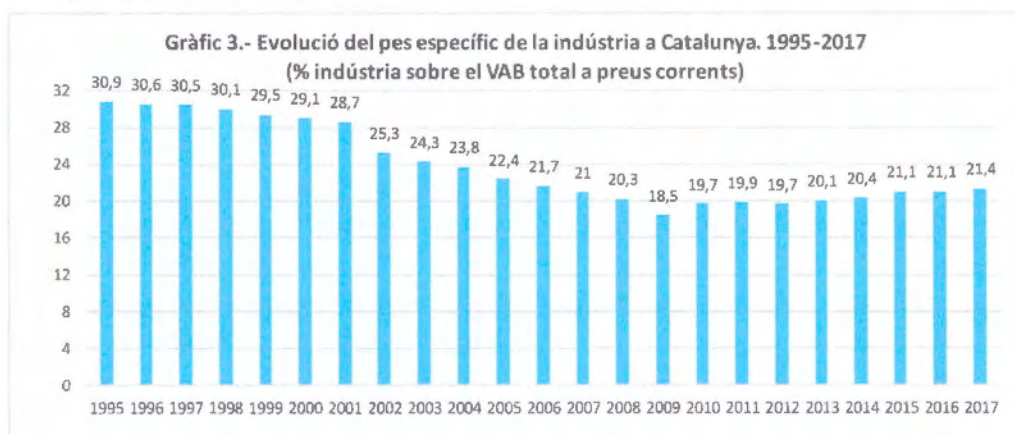
es reactivà a Catalunya a un ritme superior al del conjunt de l'economia i al de la indústria espanyola. De fet, el VAB cresqué a una taxa mitjana anual d'un 3,6%, quan l'economia del Principat augmentà un 2,3% i la indústria estatal un 2,3%. Cal esmentar el relatiu manteniment del fort dinamisme dels anys 2015-2017, amb un increment anual lleugerament superior al 5%. El major creixement del VAB industrial correspon a l'any 2015, amb un 5,9%. Malgrat aquest dinamisme, cal apuntar que la indústria catalana encara no assoleix en l'actualitat els nivells de producció en termes reals dels primers anys del segle XXI. Segons l'índex de producció industrial (IPI), l'any 2017 el volum de producció va ser un 14,2% inferior al del 2007 i un 8,8% més baix que l'existent el 2002.

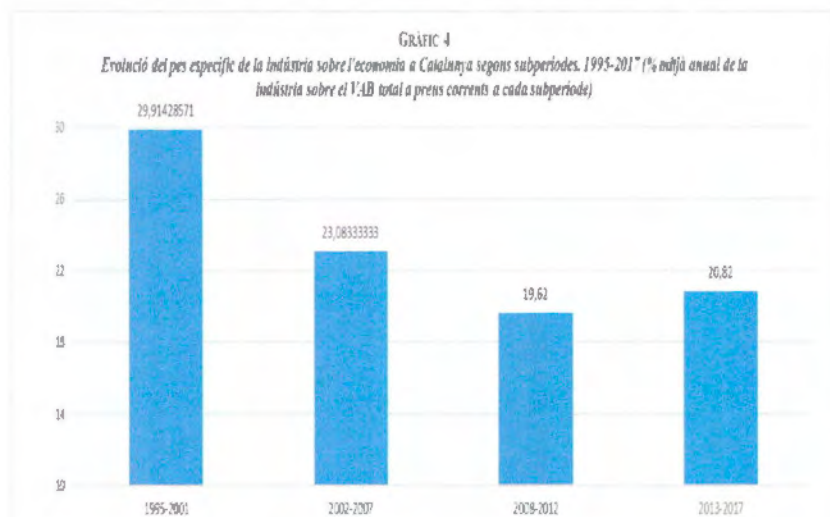
FONT: Elaboració pròpia a partir de l'Idescat i l'INE.

Com es palesa en el gràfic 3, durant el global del període analitzat la indústria es caracteritzà per una tendència descendent pel que fa al seu pes específic sobre el conjunt de l'economia, va passar de representar un 30,9% el 1995 a un 21,4% el 2017. Això va ser més evident en cicles adversos, fins a assolir un mínim el 2009 (18,5%). Posteriorment al 2009, s'inicià un procés de recuperació de la importància industrial dins l'economia que, tanmateix, no permet assolir encara en l'actualitat els nivells de precisió. Al llarg del període el pes específic es va reduir en 9,5 punts percentuals, amb una pèrdua molt acusada entre els subperíodes 1995-2001 i 2002-2007 (6,8 punts), com a conseqüència de l'elevat dinamisme de l'economia i de l'estancament de la

indústria, tal com reflecteix el gràfic 4. Durant la crisi la rellevància industrial va seguir caient, però bastant més moderadament. De fet, el pes específic es reduí en 3,5 punts percentuals entre el 2002-2007 i el 2008-2012. Més tard, el major creixement de la indústria que del conjunt de l'economia va permetre una recuperació de la seva importància d'1,2 punts el 2013-2017 respecte del subperíode anterior¹.

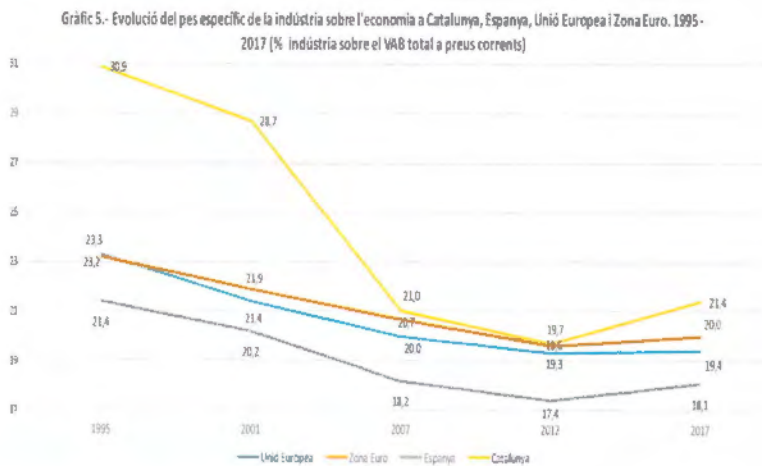
FONT: Elaboració pròpia a partir de l'Idescat.

FONT: Elaboració pròpia a partir de l'Idescat.

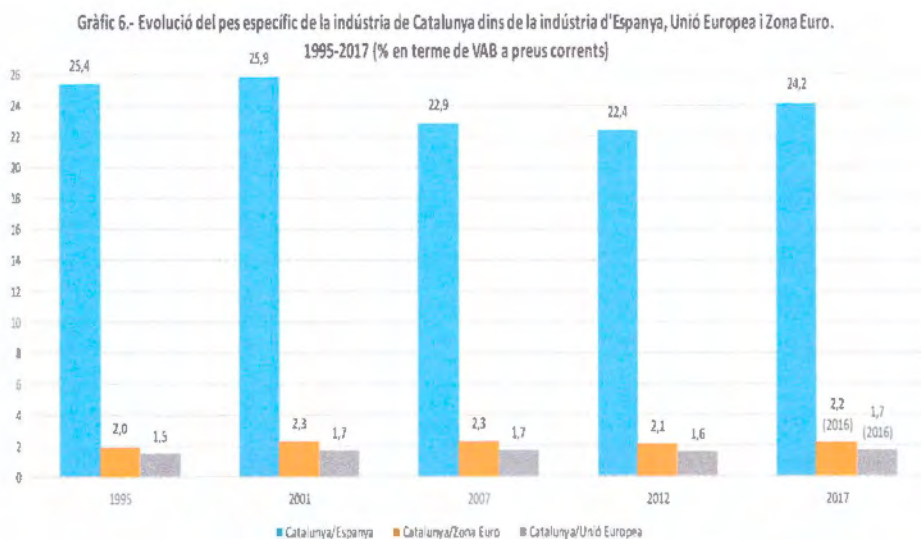
¹ Des d'una perspectiva àmplia, si es té present les activitats terciàries vinculades a la indústria es pot considerar que el «perímetre industrial» supera el pes específic de la indústria «tradicional» per situar la seva rellevància quantitativa global en un 44,4% del conjunt de l'economia i en un 47,5% de l'ocupació (Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, CTESC, 2012).

La pèrdua de pes específic de la indústria a Catalunya s'emmarca en un procés que s'està produint tant al Principat com als països més desenvolupats des de fa seixanta anys. La terciarització de les economies més avançades, la globalització econòmica i empresarial en sentit ampli i els canvis tecnològics i organitzatius expliquen, entre d'altres, això. Pel que fa al període analitzat, la tendència a la reducció de la importància industrial en el Principat va ser especialment intensa abans de l'inici de la darrera crisi. Va caure més i més ràpidament que en el conjunt d'Espanya, que en la zona euro i que en el global de la Unió Europea. D'aquesta manera, Catalunya, que comptava amb una significativa major especialització en la indústria que la resta de territoris l'any 1995, va passar a tenir una especialització similar a la de l'eurozona i a la dels països comunitaris entre el 2007 i el 2012, tal com mostra el gràfic 5. Per la seva part, la diferència respecte de l'especialització industrial estatal es va reduir notablement entre el 1995 i el 2012, de 9,5 punts percentuals a 2,3 punts. En relació amb el conjunt de les comunitats autònomes espanyoles, es pot afegir que el Principat va passar de ser la tercera economia més industrialitzada l'any 1995 a situar-se en la setena posició el 2012, i va esdevenir el territori que experimentà una pèrdua de rellevància més important en aquest temps (R. Blanco i C. Poveda, 2013). La superació de la crisi i el retorn al cicle expansiu dels darrers anys va permetre que la importància de la indústria dins de l'economia catalana es recuperés amb força, i el 2017 es va situar per sobre de la mitjana de la zona euro, de la Unió Europea i del conjunt d'Espanya.

FONT: Elaboració pròpia a partir de l'Idescat, l'INE i Ameco (Comissió Europea).

Des d'un altre punt de vista, cal esmentar que dins de la indústria comunitària Catalunya sempre va mantenir un pes específic gairebé estable al llarg del segle XXI, representant un 2,1%-2,3% en el cas de l'eurozona i un 1,6%-1,7% de la Unió Europea, com s'observa en el gràfic 6. Dins del conjunt d'Espanya, no obstant això, la indústria del Principat va perdre pes específic des de començament de segle i, sobretot, durant els anys de crisi, tot i que el va recuperar parcialment més tard, fins a situar-se el 2017 en el 24,2%, percentatge proper als de precrisi.

FONT: Elaboració pròpia a partir de l'Idescat, l'INE i Ameco (Comissió Europea).

Estructura sectorial: canvis en la bona direcció

Al llarg del període 1994-2015 la indústria catalana va mantenir els seus grans trets característics des del punt de vista sectorial. Hom pot destacar, en aquest sentit, d'una banda, la diversificació, amb una presència significativa de la gran majoria de les activitats que configuren la indústria, i, de l'altra, el fet de ser una indústria fonamentalment lleugera, amb una escassa rellevància de l'anomenada *indústria pesant*. Més detalladament, gairebé la totalitat de sectors registrà en aquests anys un creixement del seu VAB en termes corrents, com palesa el quadre 1, i destaquen les indústries extractives, petroli i energia, amb un increment d'un 9,2% de taxa mitjana

anual, seguida dels productes farmacèutics i de la metal·lúrgia (5,8% i 4,4%, respectivament). En sentit contrari, les activitats que van patir descensos foren el tèxtil, confecció, cuir i calçat, els altres productes minerals no metàl·lics, les indústries de la fusta i del suro i el material i equip elèctric, electrònic i òptic (1,8%, 1,1%, 0,5% i 0,5%, respectivament), segurament els més afectats per la transformació estructural de la indústria i dels mercats/proveïdors (globalització, deslocalitzacions...) i/o per una conjuntura econòmica negativa (crisi 2008-2012). Si es contrasta aquesta informació amb la que ofereixen els ingressos d'exploració s'observen grans similituds. Per la banda dels increments caldria afegir a l'anterior la fabricació de materials de transport, les indústries químiques i l'alimentació, begudes i tabac.

L'anàlisi de l'evolució sectorial de l'ocupació entre el 1994 i el 2015 palesa, a més dels normals trets particulars de cada branca, els efectes de la crisi quant a caiguda del nombre de llocs de treball i a millores de productivitat. En termes generals, el conjunt de la indústria patí un retrocés mitjà anual de l'ocupació d'un 1,3%. Gairebé la totalitat de les activitats va experimentar davallades en aquests anys. Destacaren el tèxtil, confecció, cuir i calçat, les indústries de la fusta i del suro, el material i equip elèctric, electrònic i òptic i les indústries manufactureres diverses (3,3%, 2,6%, 2,2% i 2,2%, respectivament). Al llarg del període només l'alimentació, begudes i tabac i les indústries extractives, petroli i energia van registrar increments del total de treballadors (12,4% i 7,1%, respectivament), alhora que els productes farmacèutics van mostrar un estancament.

L'activitat que va guanyar més pes específic dins del conjunt de la indústria tant en termes de VAB com d'ocupació durant el període 1994-2015 foren les indústries extractives, petroli i energia, dins de la qual va sobresortir l'ascens dels apartats de l'electricitat i del gas. Aquestes van passar a convertir-se en la branca predominant quant a valor afegit, conjuntament amb l'alimentació, begudes i tabac —amb un fort increment de les activitats càrnies i de la fleca, pastisseria, sucre i cacau— i les indústries químiques —destaca la pujada de la química bàsica—, que també van incrementar el seu protagonisme industrial. Totes tres sumaven el 45,6% del VAB i el 35,6% de l'ocupació globals de la indústria catalana el 2015, i van augmentar el seu protagonisme relatiu en comparació al 1994 (36,7% i 22,6%, respectivament). Cal esmentar que en termes de llocs de feina el principal sector en rellevància de manera remarcable era el 2015 l'alimentació, begudes i tabac, seguit dels productes

metàl·lics. També resultà destacable l'increment de la importància dels productes farmacèutics i de la fabricació de materials de transport, ja sigui en VAB o en total de treballadors.

Al contrari, les activitats que van perdre més pes específic dins del conjunt industrial del Principat entre el 1994 i el 2015 foren el tèxtil, confecció, cuir i calçat —especialment, la confecció de peces de vestir— i el material i equip elèctric, electrònic i òptic —sobretot, l'anomenada *electrònica de consum*. El primer passà d'aportar el 10,0% a contribuir amb el 4,1% al VAB, i de concentrar el 17,1% dels llocs de feina a ocupar el 7,0% del total industrial. El segon, per la seva banda, va disminuir la seva aportació en termes de VAB del 8,2% al 4,9% i la seva rellevància quant a treballadors del 8,1% al 6,0% del global.

De la resta de sectors, es pot esmentar la reducció del pes específic d'activitats tradicionals, com les indústries de la fusta i del suro, del paper, arts gràfiques i reprografia i, sobretot, dels altres productes minerals no metàl·lics. A aquests hi caldria afegir la maquinària i equips mecànics.

Quadre 1 Evolució del VAB i de l'ocupació dels sectors d'activitat industrial a Catalunya, 1994 i 2015*

Sectors d'activitat	VAB (euros corrents)**			Ocupació (persones)		
	1994	2015	% var. mitjana anual	1994	2015	% var. mitjana anual
Indústries extractives, petroli i energia	12,7	18,5	9,2	2,8	9,4	7,1
Alimentació begudes i tabac	13,9	14,9	3,0	12,8	18,4	12,4
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	10,0	4,1	-1,8	17,1	7,0	-3,3
Indústries de la fusta i del suro	1,4	0,8	-0,5	2,6	1,6	-2,6
Paper, arts gràfiques i reprografia	5,7	4,8	1,2	7,1	6,6	-1,5
Indústries químiques	10,1	12,2	3,9	7,0	7,8	-0,8
Productes farmacèutics	5,3	7,8	5,8	3,6	4,9	0,0
Productes de cautxú i matèries plàstiques	4,7	4,8	2,5	5,2	5,1	-1,3
Altres productes minerals no metàl·lics	4,1	2,1	-1,1	4,1	2,4	-1,3
Metal·lúrgia	1,2	1,5	4,4	1,2	1,4	-0,7
Productes metàl·lics	6,8	7,5	3,3	10,0	11,0	-0,9
Maquinària i equips mecànics	5,3	4,7	1,5	6,4	5,7	-1,6
Material i equip elèctric, electrònic i òptic	8,2	4,9	-0,5	8,1	6,0	-2,2
Fabricació de materials de transport	8,1	9,7	3,9	7,6	9,5	-0,4
Indústries manufactureres diverses	2,5	1,7	2,6	4,4	3,2	-2,2
TOTAL	100,0	100,0	2,5	100,0	100,0	-1,3

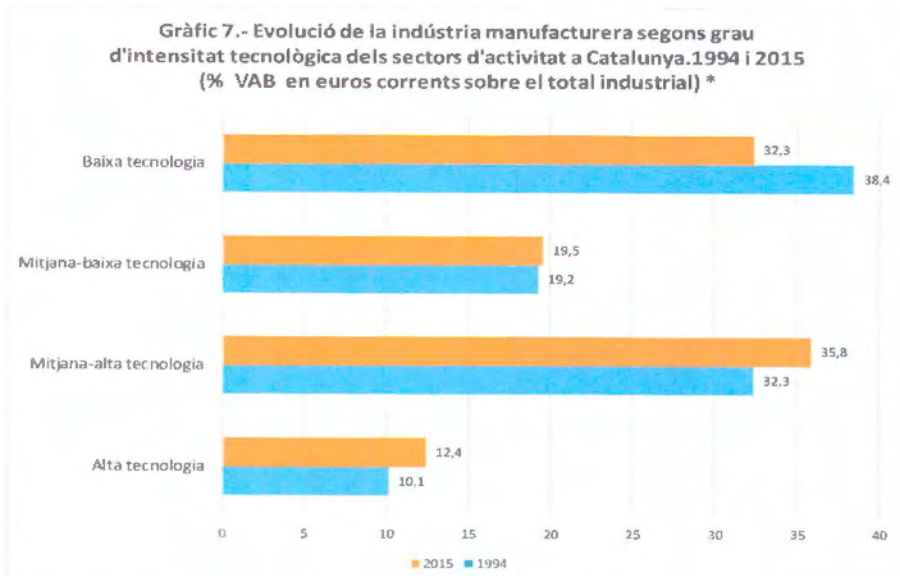
* La modificació introduïda en la classificació d'activitats econòmiques el 2008, passant del CCAE93 al CCAE09, ha obligat a realitzar alguns ajustos en l'assignació d'activitats a les diverses agrupacions sectorials per tal de fer comparable l'anàlisi dels anys 1994 i 2015. Per exemple, el 1994 s'ha exclòs l'edició de l'àmbit industrial, atès que amb el CCAE93 era industrial però amb el CCAE09 és servei. També s'ha exclòs la reparació i instal·lació de maquinària i equips (amb el CCAE93 era servei i amb el CCAE09 és indústria). D'altra banda, s'han reordenat algunes activitats i sectors (productes farmacèutics exclosos de les indústries químiques, divisió en dues branques de l'agrupació de metal·lúrgia i fabricació de productes metàl·lics, incorporació de la fabricació d'aparells domèstics al grup de material i equips elèctric, electrònic i òptic...).

** Valor afegit brut (VAB) a sortida de fàbrica (1994) / a preus bàsics (2015), que es defineix com riquesa generada durant el període considerat i s'obté com a diferència

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses* i *Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

Específicament, la indústria manufacturera —sense incloure les indústries extractives, petroli i energia— de Catalunya va experimentar durant el període 1994-2015 una important i positiva transformació si es té en compte

el grau d'intensitat tecnològica dels diferents sectors. Així, van incrementar el seu pes relatiu les branques més intensives en tecnologia i el reduïren les menys tecnològiques, tal com reflecteix el gràfic 7. Concretament, les activitats d'alta tecnologia van augmentar el seu protagonisme en termes de VAB sobre el total de la indústria en 2,3 punts percentuals, alhora que les de mitjana-alta tecnologia en 3,5 punts. D'altra banda, els sectors de mitjana-baixa tecnologia no registraren canvis en el seu pes específic, i els de baixa tecnologia van patir un descens d'importància de 5,1 punts percentuals. Cal esmentar que en el període 1994-2015 les branques de mitjana-alta tecnologia van passar a liderar la indústria manufacturera catalana quant a contribució al VAB general, amb un 35,8% el 2015, substituïnt els sectors de baixa tecnologia, que se situaven en segon lloc, amb un 32,3%. Malgrat tot, les activitats d'alta tecnologia continuaren ocupant el 2015 l'última posició en termes de rellevància dins del global, aportant un 12,4% del VAB total.

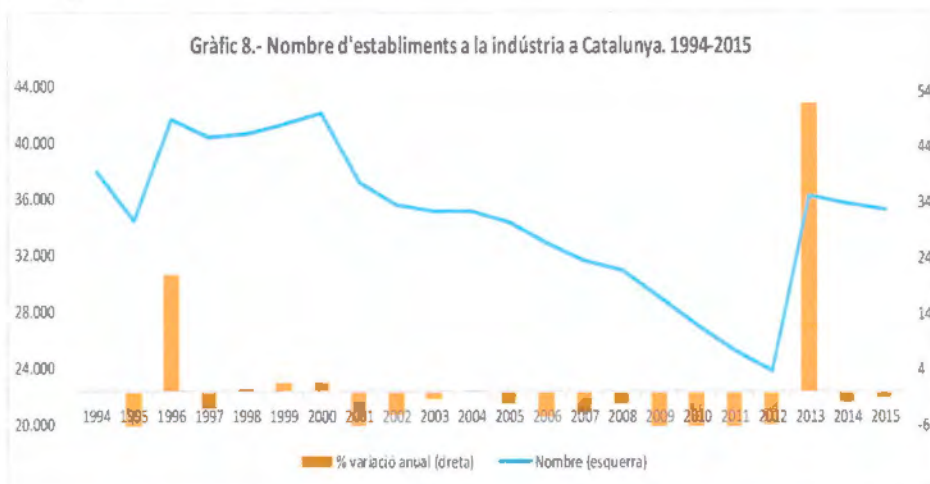

* No inclou les indústries extractives, petroli i energia.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial.*

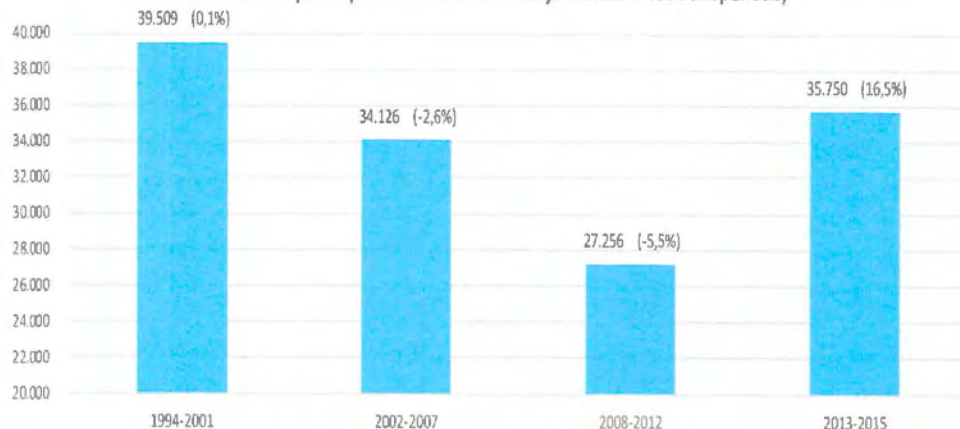
Evolució dels establiments i de l'ocupació: ajustament a la baixa

Com s'observa en el gràfic 8, el nombre d'establiments industrials de Catalunya va experimentar un descens durant el període 1994-2015, que s'avaluà en 2.704 unitats menys el 2015 que el 1994. En la major part d'aquests anys es va produir una davallada del global d'establiments, i en només cinc exercicis —bàsicament el 1996 i el 2013— van tenir lloc increments. Al llarg dels diversos subperíodes d'anàlisi va produir-se un comportament diferent, tal com mostra el gràfic 9. En un primer moment, del 1994 al 2001, el total d'establiments registrà un estancament, amb una repuntada significativa el 1996. A partir del 2002 va tenir lloc un retrocés a una taxa mitjana anual d'un 2,6% fins al 2007, a partir del qual la davallada s'intensificà com a conseqüència de la crisi, de tal manera que la caiguda arribà a ser d'un 5,5% anual. Val a dir que entre el 2001 i el 2012 la indústria del Principat va perdre 13.288 establiments. Amb la recuperació de l'activitat posterior al 2013 i fins al 2015, el total d'establiments va experimentar un augment mitjà anual d'un 16,5%, que s'explica, bàsicament, pel fort increment del 2013, d'un 52,2%. Cal esmentar que aquest important creixement es fonamenta en la creació d'establiments de petita dimensió, atès que el nombre d'establiments de cinquanta ocupats o més no experimentà canvis a partir del 2008 i durant els anys següents.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses* i *Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

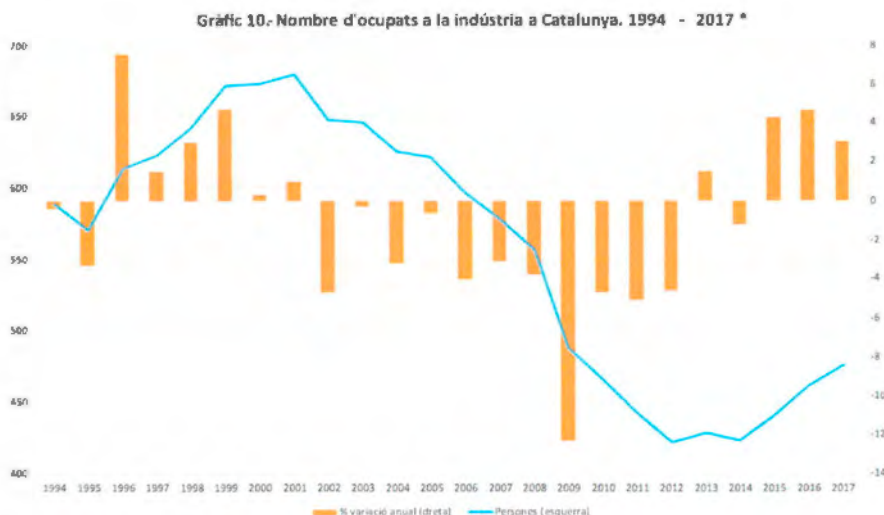
Gràfic 9.- Evolució del nombre d'establiments a la indústria a Catalunya segons subperíodes.
1994-2015 (entre parèntesi % variació mitjana anual a cada subperíode)

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial.*

En el gràfic 10 es pot veure que l'evolució de l'ocupació industrial va palesar un saldo global negatiu en el període 1994-2017, de tal manera que a finals d'aquests anys mostrava 113.647 efectius menys que al principi, cosa que representà una davallada d'un 19,3%. L'anàlisi de l'evolució al llarg del període mostrà comportaments diferenciats, com reflecteix el gràfic 11. Entre el 1994 i el 2001 el nombre de treballadors industrials va créixer a una taxa mitjana anual d'un 1,8%, malgrat la caiguda dels anys posteriors a la crisi del 1992-1993, fins a situar-se en 679.500 persones. En el subperíode 2002-2007, d'estancament de l'activitat industrial, l'ocupació patí un retrocés anual d'un 2,7%, de tal forma que el total d'efectius se situà en 578.000 a finals d'aquests anys. Amb el començament de la gran recessió es va iniciar un procés de forta destrucció de llocs de feina en la indústria catalana, que va assolir el seu punt més intens el 2009, amb una davallada de l'ocupació d'un 12,3%. En el conjunt del subperíode 2008-2012 el nombre de treballadors caigué a un ritme anual mitjà d'un 6,1%, i va assolir a finals d'aquest temps un total de 421.106 persones, valor mínim des del 1994. La reactivació de l'activitat industrial a partir del 2013 va permetre que el sector recuperés efectius de manera significativa, amb un increment interanual en el subperíode 2013-2017 d'un 2,5%, fins a situar-se en 475.353 persones aquest darrer any. Cal destacar, especialment, els forts creixements registrats entre el 2015 i el

2017, els majors des de finals del segle XX. De fet, des de començament del present segle i fins al 2015 només va haver-hi tres anys en els quals l'ocupació industrial experimentà increments, el 2000, el 2001 i el 2013.

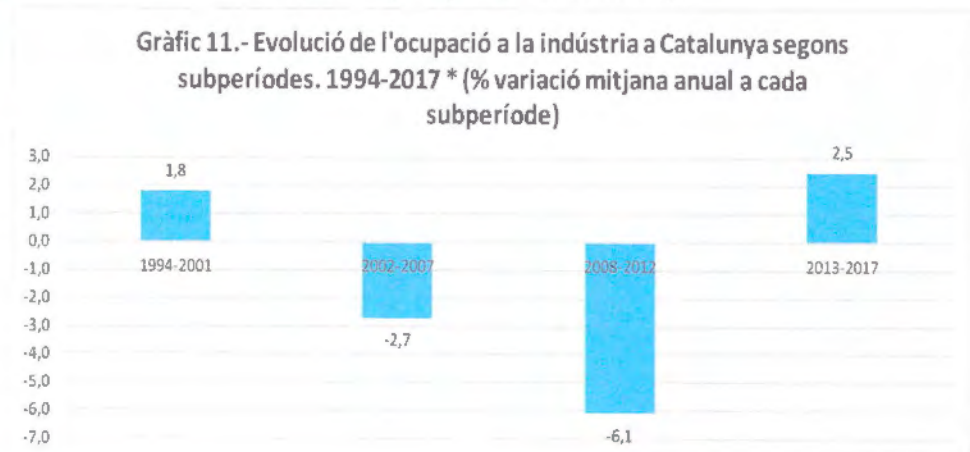

* Les dades de 2016 i 2017 corresponen a nombre d'afiliats al règim general de la Seguretat Social, règim especial de la mineria del carbó i règim especial de treballadors autònoms de la Seguretat Social, el 31 de desembre.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial* i de la Seguretat Social.

Segons sectors d'activitat, es pot esmentar que la major part de les branques va experimentar un ajustament a la baixa de l'ocupació durant el període 1994-2017. Destaquen, en aquest sentit, les indústries tèxtils, cuir i calçat, la fabricació de material i equip elèctric, electrònic i òptic, la fabricació de mobles i les indústries d'altres productes minerals no metàl·lics, amb davallades mitjanes anuals d'un 3,1%, d'un 2,7%, d'un 2,6% i d'un 2,5%, respectivament. També van patir descensos significatius les indústries de la fusta i del suro, la indústria del paper i arts gràfiques i els productes del cautxú i matèries plàstiques (1,9%, 1,1% i 1,1%, respectivament). Per contra, els sectors que van experimentar increments del nombre d'efectius en el conjunt del període foren la metal·lúrgia, els productes farmacèutics i l'alimentació, begudes i tabac, amb alces d'un 1,9%, d'un 0,7% i d'un 0,6%,

respectivament. Finalment, l'ocupació de les branques de la fabricació de materials de transport i de les indústries extractives, petroli i energia gairebé no van variar (0,1% i 0,0%, respectivament).

* Les dades de 2016 i 2017 corresponen a nombre d'afiliats al règim general de la Seguretat Social, règim especial de la mineria del carbó i règim especial de treballadors autònoms de la Seguretat Social, el 31 de desembre.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial* i de la Seguretat Social.

Mercats i proveïdors: major vocació internacional de les empreses

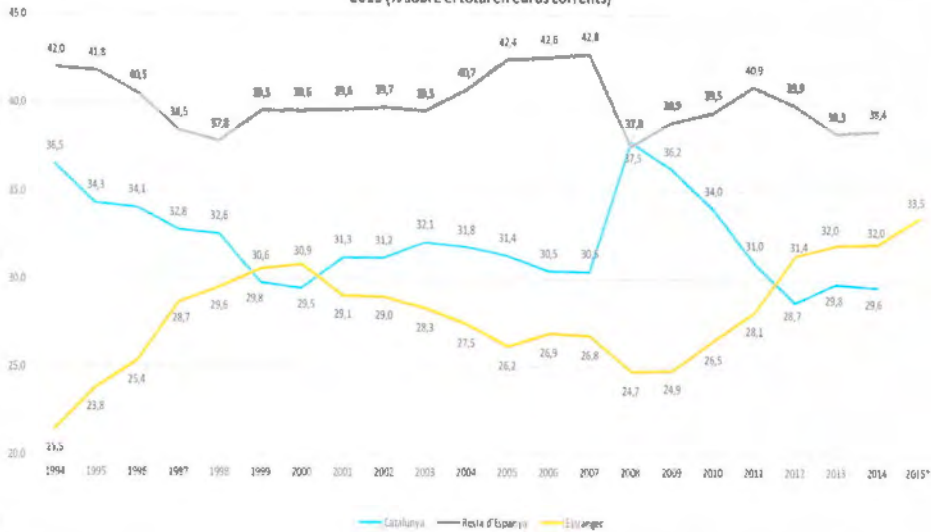
Des de mitjans de la dècada dels anys noranta del segle passat la indústria catalana va intensificar la seva internacionalització de manera significativa, tant pel que fa a les vendes com pel que fa a les compres realitzades a l'estranger, accentuant la vocació mundial de les empreses. En el cas de les vendes, a més, va disminuir la importància de Catalunya i de la resta d'Espanya com a mercats de destinació, mentre que en les compres, d'altra banda, va caure la rellevància del Principat, però s'incrementà lleugerament la dels altres territoris de l'Estat com a llocs de procedència. Val a dir que la resta d'Espanya es mantingué com a primer mercat de la indústria catalana, però amb un important ascens de l'estranger, mentre que aquest darrer es va convertir en el principal proveïdor del Principat. Específicament, les empreses industrials de vint o més ocupats van dirigir a l'exterior un 21,5% del total de les seves vendes el 1994, percentatge que se situà en un 33,5% el 2015, mentre

que van tenir origen a l'estranger un 32,8% de les compres totals el 1999, proporció que era d'un 37,0% el 2014. En altre sentit, Catalunya va disminuir la seva importància com a mercat d'un 36,5% el 1994 a un 29,6% el 2014, alhora que reduí la seva rellevància quant a procedència de les compres d'un 35,0% a un 29,2% en el període 1999-2014. Finalment, la resta d'Espanya es va mantenir com a primera destinació de les vendes de les empreses, tot i el descens de la seva importància, en passar de representar un 42,0% el 1994 a un 38,4% el 2014, mentre que incrementà lleument la seva rellevància com a origen de les compres, d'un 32,2% el 1999 a un 33,8% el 2014.

Al llarg del temps, el comportament de cada destinació de les vendes i de cada procedència de les compres de les empreses industrials catalanes va ser divers, tal com recullen els gràfics 12, 13, 14 i 15. Pel que fa a les relacions comercials amb l'estranger, les vendes van experimentar un creixement de la seva importància molt notable fins al 2000, per reduir-ho posteriorment, sobretot durant els primers anys de la crisi, el 2008 i el 2009. Més tard, la seva rellevància tornà a augmentar de manera significativa, fins a assolir els nivells màxims del conjunt del període. Segons dades de DataComex, del Ministeri d'Indústria, Comerç i Turisme, el nombre total d'empreses catalanes exportadores va passar de 24.618 el 2000 a 46.651 el 2017 —incloent-hi les firmes exportadores de primeres matèries (animals, vegetals i minerals)—, i va experimentar un creixement notable en el subperíode 2009-2013. S'hi pot afegir que les exportacions industrials del Principat van augmentar en el 2010-2012 a una taxa mitjana anual d'un 12,3% en valors corrents (17,6% el 2010, 13,0% el 2011 i 6,2% el 2012). Per la seva part, les compres a l'estranger van registrar un increment de la seva importància fins al 2007, i van patir una contracció en els anys següents de crisi que portaren al mínim del 2011, cosa que també es palesà en una reducció en el nombre d'empreses importadores al llarg d'aquests anys. Posteriorment, va créixer la rellevància de l'estranger fins a convertir-se, novament, en el principal proveïdor de la indústria del Principat, i el 2017 es va assolir un total de 50.139 firmes importadores (27.840 empreses el 2000). D'altra banda, els intercanvis comercials amb la resta de l'Estat palesen una evolució irregular al llarg del període analitzat, amb diversos alts i baixos, sobretot en el cas de les compres originàries d'aquesta zona. Cal esmentar, especialment, la davallada d'importància de la resta d'Espanya com a soci comercial a l'inici de la crisi, i la recuperació i estancament posteriors, i destaca el 2011. Finalment, Catalunya va perdre

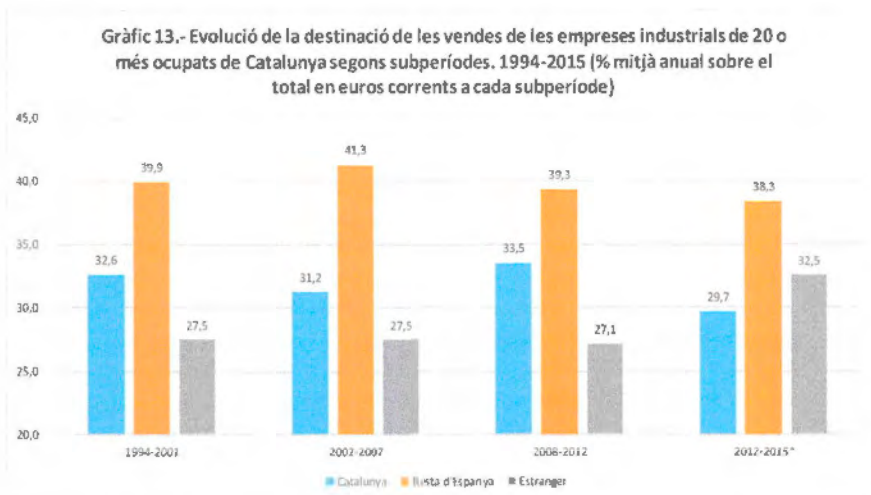
rellevància com a destinació i procedència dels intercanvis comercials de la indústria del Principat durant el període. La tendència descendent és gairebé continuada al llarg del temps, amb l'excepció de la repuntada en la seva importància produïda amb el començament de la crisi, en els anys 2008, 2009 i 2010.

Gràfic 12.- Evolució de la destinació de les vendes de les empreses industrials de 20 o més ocupats de Catalunya. 1994-2015 (% sobre el total en euros corrents)

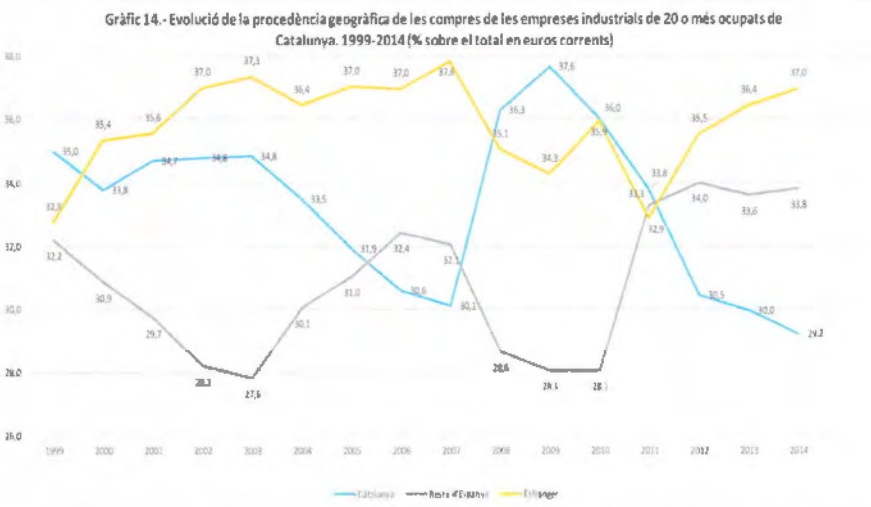
* La informació disponible per a l'any 2015 no permet diferenciar entre Catalunya i la resta d'Espanya.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

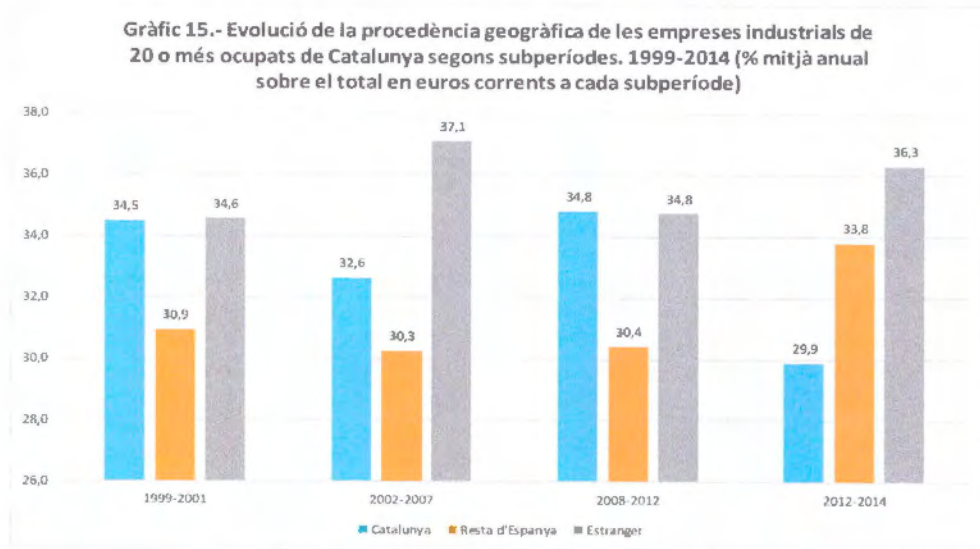

* La informació disponible per a l'any 2015 no permet diferenciar entre Catalunya i la resta d'Espanya, per la qual cosa per al càlcul d'ambdós percentatges s'ha tingut en compte només dades del període 2012-2014.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial.*

Com reflecteix el quadre 2, la composició sectorial del comerç exterior de la indústria catalana va experimentar alguns canvis de relleu des de principi d'aquest segle. Pel que fa a les exportacions, es va produir un augment d'importància significatiu en euros corrents de les indústries químiques, que es convertiren en la primera branca d'aquest apartat, seguida de l'alimentació i begudes, que ocupà la tercera posició en rellevància. Aquella aportà el 24,9% del total de les vendes catalanes a l'estranger segons dades del període 2013-2017 i aquesta el 12,2%. També van incrementar el seu pes específic els productes energètics, extracció i refinament de petroli i la metal·lúrgia i productes metàl·lics. La resta de branques d'activitat va disminuir la seva importància com a contribuïdors a les exportacions industrials del Principat entre el 1998-2002 i el 2013-2017. Entre aquestes destacà el descens de rellevància dels equips elèctrics i electrònics i, en menor mesura, dels vehicles de motor i altres materials de transport —segon capítol de l'exportació industrial catalana— i de les màquines d'oficina, instruments de precisió i òptica, possiblement tres de les activitats més afectades per l'ajustament de la indústria derivat de la recent crisi econòmica i del procés de deslocalitzacions associat a la globalització econòmica i empresarial de començament de segle.

Pel cantó de les importacions, cal esmentar l'increment d'importància dels apartats de productes energètics, extracció i refinament de petroli, de tèxtil, confecció, cuir i calçat i de vehicles de motor i altres materials de transport. En aquesta línia, tot i que en menor proporció, també van pujar la seva rellevància les indústries químiques i l'alimentació i begudes. Val a dir que les indústries químiques van ser les que més van contribuir al total de les importacions industrials catalanes en el període 2013-2017, amb un 21,1%, seguides a distància dels vehicles de motor i altres materials de transport, amb un 15,9%. La resta de branques reduïren el seu pes específic en el global de les compres a l'exterior entre el 1998-2002 i el 2013-2017. Dins d'aquestes va destacar la contracció de branques fabricants de béns d'equipament, com la maquinària i equips mecànics i els equips elèctrics i electrònics.

Quadre 2 Evolució de l'estructura sectorial del comerç exterior de la indústria a Catalunya. 1998-2017* (% mitjà sobre el total en euros corrents a cada subperíode)

Branques d'activitat	Exportacions			Importacions		
	1998-2002	2013-2017	var. punts percentuals	1998-2002	2013-2017	var. punts percentuals
	Productes energètics; extracció i refinament de petroli	1,0	2,8	1,8	6,6	9,7
Alimentació i begudes	8,4	12,2	3,8	7,2	7,8	0,7
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	9,3	8,9	-0,4	8,1	10,9	2,9
Indústries químiques	18,4	24,9	6,5	20,0	21,1	1,1
Metal·lúrgia i productes metàl·lics	5,1	6,3	1,2	7,3	5,7	-1,6
Maquinària i equips mecànics	7,9	6,7	-1,2	9,8	6,0	-3,8
Màquines d'oficina, instruments precisió i òptica	3,9	1,6	-2,4	4,2	3,4	-0,8
Equips elèctrics electrònics	11,6	6,4	-5,2	10,5	7,6	-2,9
Vehicles de motor i altres materials de transport	20,9	18,3	-2,6	13,4	15,9	2,5
Altres branques d'activitat	13,7	12,0	-1,7	13,0	11,8	-1,2
TOTAL	100,0	100,0	-	100,0	100,0	-

*Les dades de l'any 2017 són provisionals.

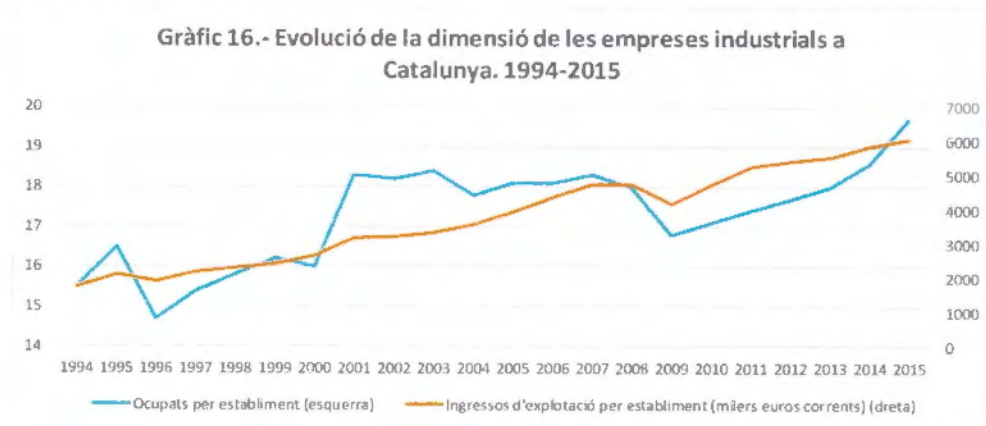
FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat del Departament de Duanes i Impostos Especials de l'Agència Estatal d'Administració Tributària.

Anàlisi d'alguns trets característics

Dimensió de les empreses i grau de concentració de l'activitat

Al llarg del període 1994-2015 la dimensió de les empreses industrials de Catalunya va mostrar una tendència progressiva al creixement, ja es quantifiqui en termes d'ocupació o bé quant a ingressos d'explotació per establiment, i va posar en relleu, consegüentment, un augment en la grandària d'aquestes, tal com recull el gràfic 16. De fet, el nombre de treballadors per unitat va passar de 15,5 el 1994 a 19,7 el 2015, mentre que la xifra d'ingressos

s'incrementà de 1.720,7 milers d'euros a 6.086,2 milers d'euros en valors corrents, respectivament. Aquest increment de la dimensió empresarial no va ser, tanmateix, regular al llarg del temps, sinó que es pot parlar de quatre etapes clares, sobretot pel que fa a l'ocupació, cosa que palesa el gràfic 17. Una primera d'un relatiu estancament, que engloba el subperíode 1994-2001, amb alguns alts i baixos. La segona etapa correspon als anys 2002-2007, fase de precisi, quan es va produir un augment significatiu de la dimensió de les empreses industrials, tant en nombre de treballadors com en ingressos d'explotació. La mitjana de treballadors per establiment passà de 16,1 el 1994-2001 a 18,2 el 2002-2007, mentre que la xifra d'ingressos corrents per unitat s'incrementà un 68,0%. Pel que fa a la dimensió en termes de treballadors en aquest subperíode, cal esmentar que, malgrat el fort ascens experimentat el 2001, l'evolució posterior fins al 2007 va estar marcada per un gaire estancament.

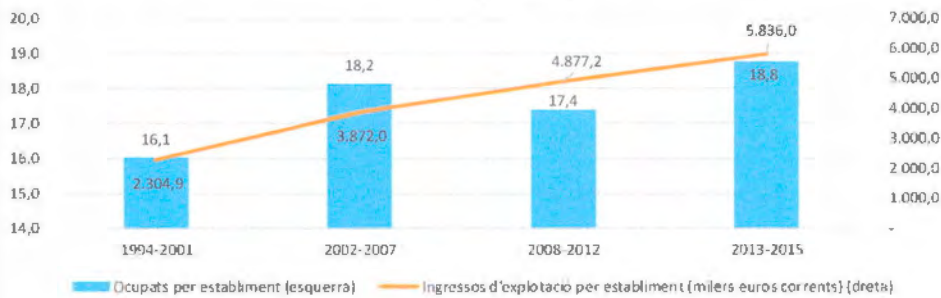

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses* i *Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

La crisi econòmica va provocar un retrocés en la trajectòria ascendent de la grandària de les empreses industrials, cosa que es palesà de manera més intensa l'any 2009. La mitjana d'ocupats per establiment se situà en 17,4 en el subperíode 2008-2012, quasi 2 treballadors menys que en el subperíode anterior, 2002-2007, alhora que la pujada de la xifra d'ingressos per unitat en valors corrents es moderà, va créixer un 26,0% de mitjana en aquests anys en relació amb l'etapa passada. La superació de la crisi va suposar retornar amb força i ràpidament al procés de dimensionament de les empreses de la indústria catalana. D'aquesta forma, el nombre d'ocupats per establiment va

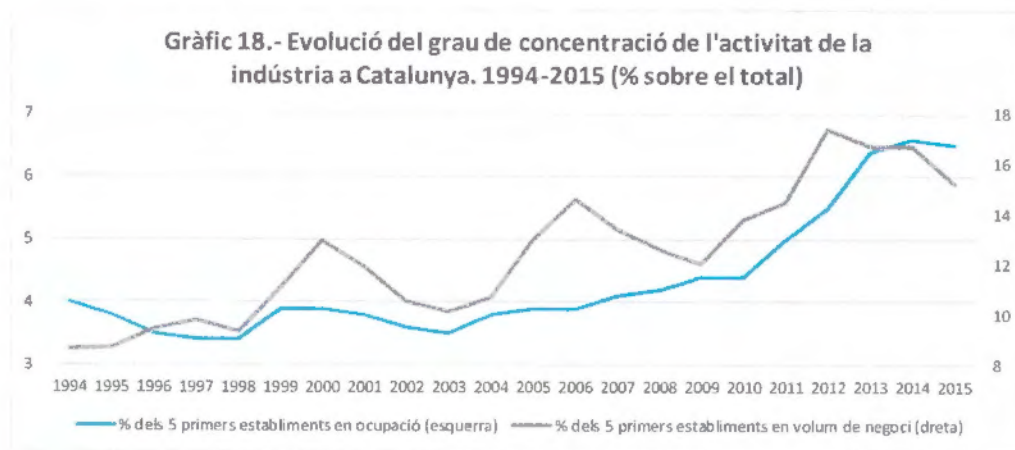
arribar als 18,8 de mitjana en el subperíode 2013-2015, animat per la important creació de llocs de treball d'aquests anys, i va assolir el major nivell de tot el període analitzat, 1994-2015. Per la seva banda, els ingressos d'exploració per establiment en euros corrents s'incrementà un 19,7% respecte de l'etapa anterior.

Gràfic 17.- Evolució de la dimensió de les empreses industrials a Catalunya segons subperíodes. 1994-2015 (valors mitjans anuals a cada subperíode)

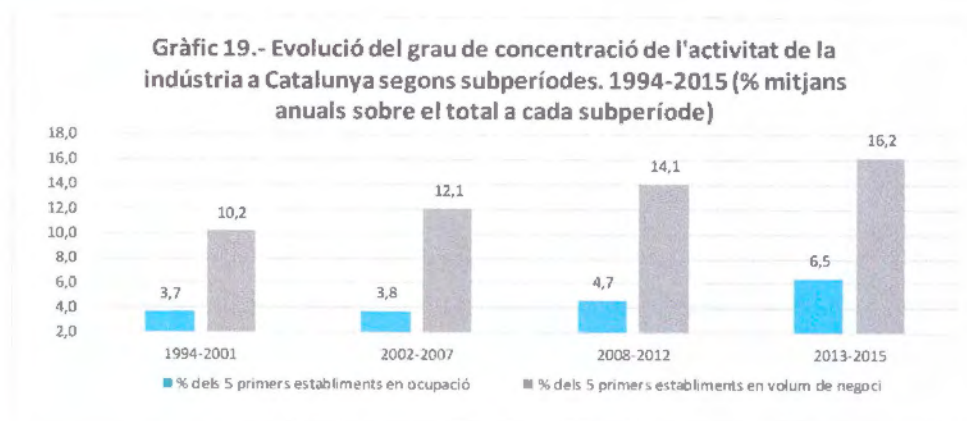

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

Paral·lelament al dimensionament de les empreses industrials catalanes durant el global del període 1994-2015 es va produir un augment en el grau de concentració de l'activitat, ja sigui mesurat en nombre de treballadors o bé, de manera més evident, en volum de negoci, tal com mostren els gràfics 18 i 19. Així, el 1994 un 4,0% de l'ocupació i un 8,6% del negoci globals estaven en mans dels cinc primers establiments en importància, percentatges que el 2015 se situaven, respectivament, en el 6,5% i en el 15,2% (2,5 i 6,6 punts percentuals més, respectivament). La intensificació del nivell de concentració de l'activitat va ser progressivament ascendent, i va resultar bastant regular entre els diversos subperíodes analitzats, encara que amb alguns alts i baixos en determinats anys. Val a dir, no obstant això, que la crisi va marcar un cert punt d'inflexió, atès que accelerà, d'alguna forma, el grau de concentració en comparació amb anys anteriors, i en exercicis posteriors es va palesar una relativa moderació en els indicadors a mesura que es consolidava la recuperació econòmica. Els màxims per al conjunt del període es van assolir el 2014 en ocupació (6,6%) i el 2012 en volum de negoci (17,4%).

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

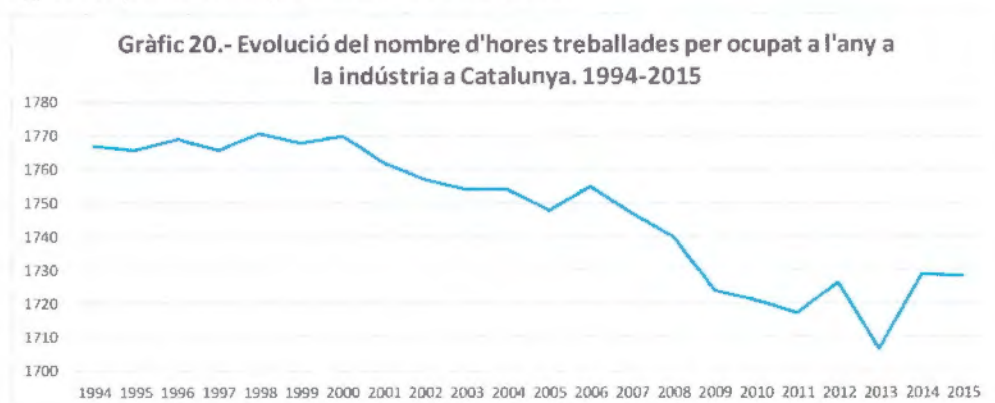

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

Jornada laboral, contractació i salaris

En el període 1994-2015 la jornada laboral en la indústria catalana va registrar una contracció d'un 2,2 %, va passar de 1.767 hores per ocupat l'any 1994 a 1.728,6 hores el 2015, cosa que palesa el gràfic 20. Cal, no obstant això, diferenciar l'evolució en diverses etapes. En el subperíode 1994-2000 la jornada roman gairebé estancada en prop de 1.770 hores anuals. A partir del 2000 aquesta va disminuir fins a l'inici de la crisi, malgrat la lleugera repuntada del 2006. Es pot apuntar, al respecte, que el 2002-2007 la jornada

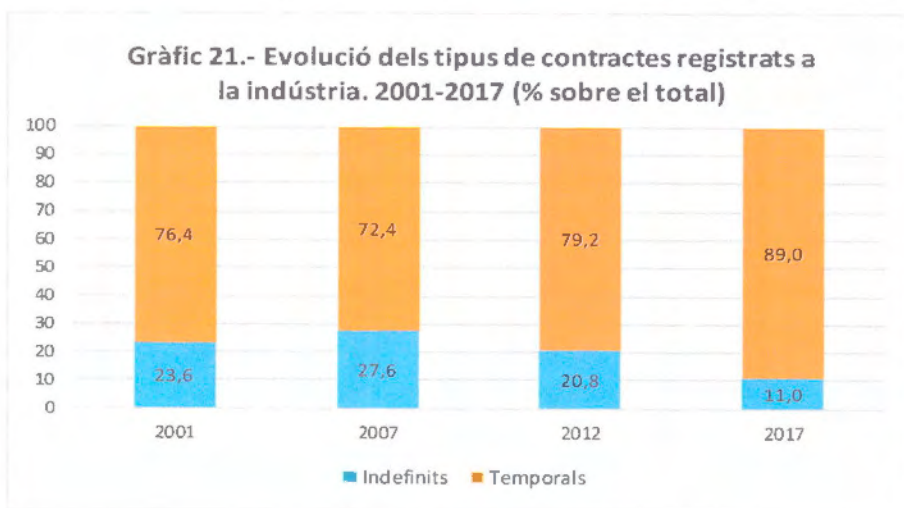
mitjana es reduí un 0,8% en comparació amb el subperíode 1994-2001. La crisi suposà una intensificació de la tendència descendent del total d'hores treballades per ocupat industrial a l'any, i és especialment destacable la davallada experimentada el 2009. Així, en el subperíode 2008-2012 la jornada laboral mitjana va retrocedir un 1,5% en relació amb el 2002-2007, tot i que el 2012 registrà una alça rellevant. Posteriorment, durant l'etapa de recuperació econòmica el total d'hores treballades palesà un comportament irregular, atès que caigué el 2013, pujà el 2014 i es va estancar el 2015. En global, la jornada en el subperíode 2013-2015 pràcticament no va variar, va créixer un 0,3% respecte de la jornada del 2008-2012.

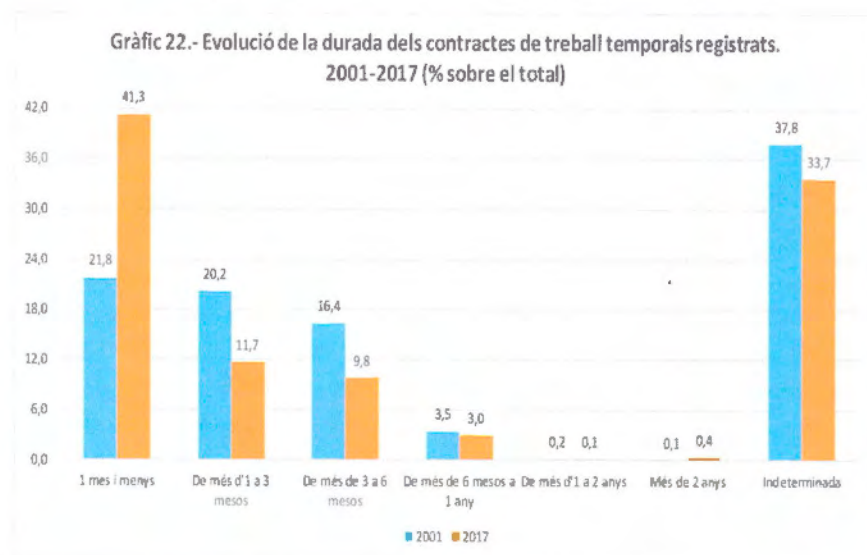
FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses* i *Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

Des de principi del segle XXI la contractació laboral de la indústria al Principat va experimentar una transformació pel que fa a la tipologia dels contractes i a la seva durada. Tal com reflecteix el gràfic 21, els contractes de caràcter temporal van créixer en importància respecte de la caiguda de rellevància patida pels indefinits. Els primers van passar de suposar el 76,4% del total dels contractes el 2001 a representar el 89,0% el 2017, prop de 13 punts percentuals més, mentre que els segons disminuïren el seu pes específic d'un 23,6% a un 11,0%. Cal esmentar que la importància dels temporals va descendir abans de la crisi, en 4 punts entre el 2001 i el 2007, per incrementar-se notablement després, un total de 16,6 punts entre el 2007 i el 2017. Paral·lelament, es va produir un deteriorament en la durada dels contractes temporals, cosa que palesa el gràfic 22. Així, entre el 2001 i el 2007 tots els tipus de contractes segons durada patiren una caiguda de la

seva importància relativa, amb l'excepció dels de més curta durada, que la van incrementar. Específicament, els contractes d'un mes i menys van passar de representar un 21,8% a suposar un 41,3%, mentre que els de més d'un mes disminüïren el seu pes específic, sobretot els d'un a tres mesos, que van reduir la seva rellevància percentual en 8,5 punts en el període 2001-2017.

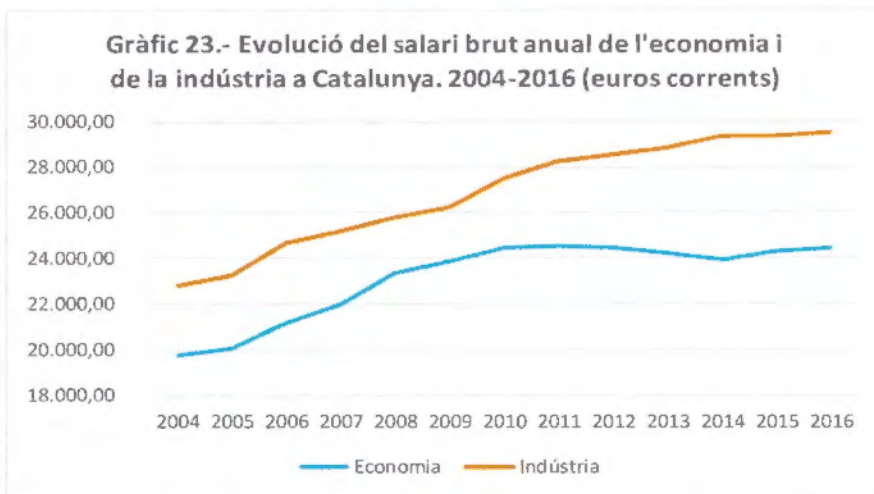
FONT: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

Com mostra el gràfic 23, l'evolució dels salaris industrials a Catalunya es va caracteritzar des de la meitat de la primera dècada d'aquest segle per un comportament a l'alça de manera continuada, a un ritme mitjà anual d'un 2,5% en euros corrents entre el 2005 i el 2016 en el cas dels salaris bruts, lleugerament per sobre del 2,1% de l'índex de preus al consum (IPC), cosa que representà assolir guanys en termes de salari real. Tanmateix, s'ha d'apuntar que la taxa de creixement dels salaris es va anar moderant al llarg dels anys. Els majors increments, per exemple, van tenir lloc el 2006 i el 2010 (6,1% i 4,9%, respectivament) i els més baixos a partir del 2011. De fet, en el subperíode 2005-2007 creixeren un 3,4% de mitjana; en el 2008-2012, un 2,6%, i en el 2013-2016, un 1,2%.

La trajectòria dels salaris industrials va ser més positiva que la dels salaris del conjunt de l'economia catalana en el període 2004-2016, cosa que fou especialment evident a partir del 2009. Sempre es va mantenir un diferencial favorable per als primers, que, a més, després de reduir-se lleugerament durant els primers anys de la crisi, es va ampliar a partir del 2010 degut a un comportament més moderat dels salaris del global de l'economia. Es pot apuntar que en el subperíode 2004-2007 els salaris bruts industrials eren un 15,5% més elevats que els del conjunt de l'economia; en el 2008-2012, un 13,1% més alts, i en el 2013-2016 un 20,9%, més elevats.

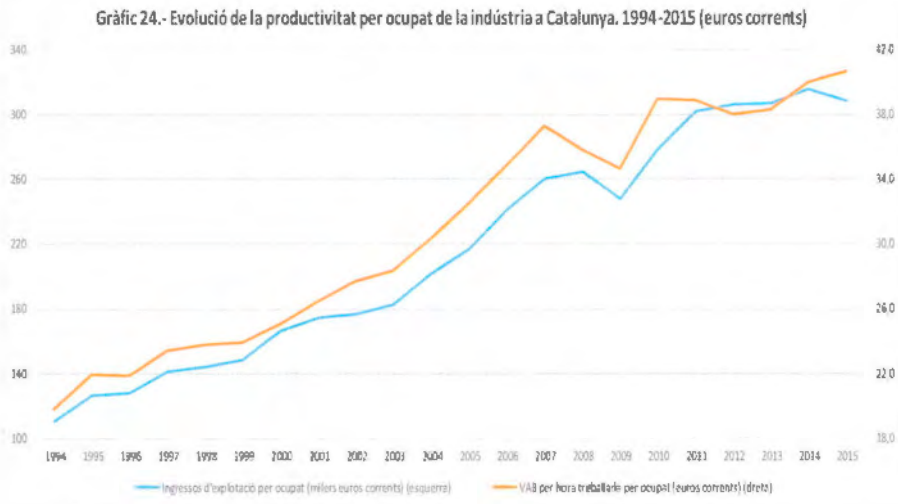
FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses* i *Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

Productivitat

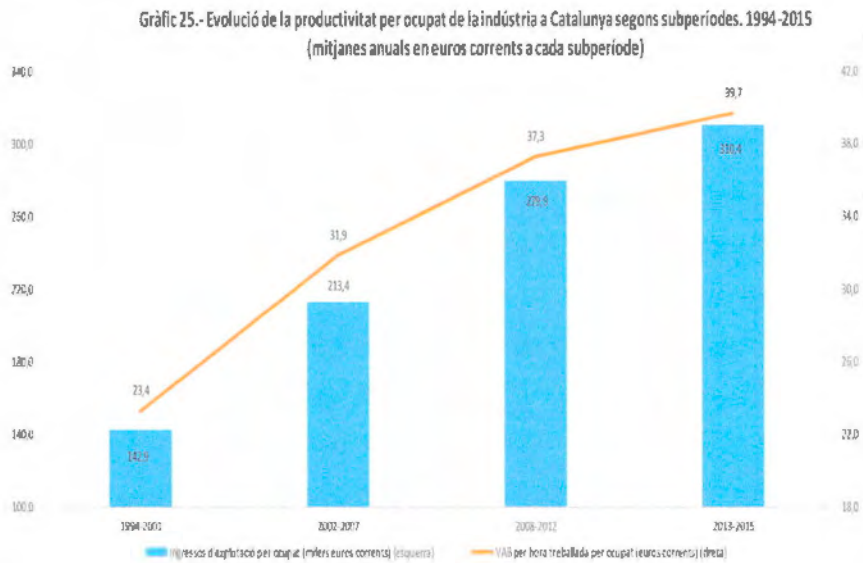
En el període 1994-2017 la productivitat de la indústria catalana va experimentar un creixement notable, tant si es mesura en ingressos d'explotació per ocupat com en VAB per hora treballada per ocupat en valors corrents, tal com mostren els gràfics 24 i 25. De fet, en el primer cas es passà de 100,9 milers d'euros el 1994 a 308,5 milers d'euros el 2015, mentre que en el segon de 19,9 a 40,7 euros, la qual cosa representà uns increments d'un 205,7% i d'un 104,5%, respectivament. Val a dir que en aquest mateix període l'índex de preus al consum va créixer en global al Principat un 87,1%, taxa substancialment inferior a les anteriors, cosa que palesà un important increment de la productivitat industrial en termes reals.

L'evolució de la productivitat de la indústria del Principat va mostrar un perfil ascendent regular fins a l'inici de la crisi, que comportà uns augments corrents totals entre el 1994 i el 2007 d'un 134,5% en ingressos d'explotació per ocupat i d'un 87,4% en VAB per hora treballada. S'hi pot afegir que en el subperíode 2002-2007 l'increment mitjà anual d'aquells fou d'un 49,3% en relació amb el subperíode 1994-2001, mentre que la d'aquests darrers pujà un 36,3%. Cal remarcar que en aquest context tant el comportament dels ingressos d'explotació com el del VAB van ser millors que els de l'ocupació i de la jornada laboral, ja que aquests van caure mentre que els altres van créixer, encara que de manera reduïda. Amb la crisi es trencà el ritme de la trajectòria positiva de la productivitat, i es van produir, fins i tot, retrocessos, que són més evidents en el cas del VAB per hora treballada, indicador que cau el 2008, el 2009, el 2011 i el 2012. Així, els augments mitjans anuals dels ingressos d'explotació per ocupat i del VAB per hora treballada es moderaren en el subperíode 2008-2012 en relació amb l'etapa anterior, amb ascensos respectius d'un 31,2% i d'un 22,7%. Aquests increments s'expliquen per una contracció més elevada de l'ocupació que dels ingressos d'explotació i del VAB, alhora que la jornada laboral també caigué, però en menor proporció que aquestes darreres. Durant la crisi cal esmentar, no obstant això, el repunt registrat per la productivitat el 2010 i en el cas específic dels ingressos d'explotació per ocupat també el 2011. Amb la superació de la crisi la productivitat industrial va tornar a créixer, però a un ritme menys dinàmic i més irregular que en els anys anteriors a ella. En el subperíode 2013-2015 la mitjana anual dels ingressos d'explotació per ocupat s'incrementà un 10,9% respecte del subperíode 2008-2012, mentre que la corresponent al VAB

per hora treballada pujà un 6,4%. En ambdós casos es tracta dels menors augments registrats en tot el període 1994-2015. Val a dir que en el 2013-2015 tant els ingressos d'exploració com el VAB van créixer a un ritme superior al de l'ocupació i al de la jornada laboral, cosa que va explicar el repunt relatiu de la productivitat en aquest subperíode.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i l'INE, *Enquesta industrial d'empreses i Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.

Els sectors industrials que van experimentar un major augment de la seva productivitat en el període 1994-2015 en termes de VAB per ocupat foren la metal·lúrgia, les indústries químiques i la fabricació de productes farmacèutics. Els menors increments van tenir lloc en l'alimentació i begudes i en la fabricació de material i equip elèctric, electrònic i òptic.

Competitivitat

Tal com s'observa al gràfic 26, la competitivitat de la indústria, mesurada en termes de competitivitat revelada de la indústria manufacturera,² va patir un descens al llarg del període 1999-2017, i va registrar una contracció d'un 4,5% en l'índex. L'evolució detallada de la competitivitat durant aquests anys mostra tres etapes clarament diferenciades, 1999-2002, 2003-2011 i 2012-2017. Entre el 1999 i principi del 2003 l'índex va créixer fins a assolir un nivell màxim, la qual cosa representà un increment d'un 17,0%. En aquest subperíode va destacar la davallada del 2000. A partir del 2003 es va produir una davallada de la competitivitat revelada, descens que toca fons el segon trimestre del 2010, quan l'índex se situà un 12,3% per sota del nivell de principi del 1999. En aquest subperíode cal remarcar el fort retrocés iniciat amb el començament de la crisi. En el global del 2003-2011 l'índex de competitivitat revelada de la indústria manufacturera catalana va retrocedir un 24,7%.³ A partir del 2010 tingué lloc una recuperació de la competitivitat, de forma lenta i amb alts i baixos. Aquesta recuperació, no obstant això, no va permetre assolir els nivells existents el 1999 i ni tan sols abans de la crisi. Es pot afirmar que el nivell mitjà de competitivitat revelada del subperíode 2012-2017 va ser el més baix dels darrers gairebé vint anys. Així, l'índex de mitjana resultà un 6,1% inferior al del 2003-2011 i un 6,9% més baix que el del 1999-2002.⁴

² Segons l'Idescat, la competitivitat revelada es defineix com la quota de mercat de les exportacions de manufactures, d'acord amb les seccions 5 a 8 de la Classificació Uniforme per al Comerç Internacional, revisió (CUCI-Rev.3).

³ Aquesta davallada de l'índex de competitivitat revelada també s'observà en l'índex de competitivitat en preus de la indústria, que es defineix, segons l'Idescat, com el producte de la taxa de canvi de l'euro per un índex de preus relatius de les manufactures catalanes. La tendència descendent d'aquest va començar a finals del 2000, i es va mantenir pràcticament fins a la meitat del 2011, malgrat alguna recuperació puntual, com per exemple el 2005.

⁴ Com en el cas de la competitivitat revelada, l'anàlisi de la competitivitat en preus de la indústria palesà un retrocés en el conjunt del període 1999-2017, i va assolir a finals d'aquests anys els nivells més baixos.

Gràfic 26.- Evolució trimestral de l'índex de competitivitat revelada* de la indústria manufacturera en el total dels principals mercats, 1999-2017 (100 = Primer trimestre 1999)

* La *competitivitat revelada* es defineix com la quota de mercat de les exportacions de manufactures, d'acord amb les seccions 5 a 8 de la Classificació Uniforme per al Comerç Internacional, revisió 3 (CUCI-Rev. 3). Un augment de l'índex denota millora de competitivitat.

FONT: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat i del Departament de Vicepresidència i d'Economia i Hisenda de la Generalitat de Catalunya.

Conclusions

- Entre el 1994 i el 2017 la indústria catalana va passar per quatre etapes diferenciades, va patir dues crisis superposades i va perdre pes específic sobre l'economia en general.
 - 1994-2001: creixement important després de la crisi del 1992-1993.
 - 2002-2007: estancament de l'activitat en un entorn econòmic intern de fort dinamisme, degut a la desacceleració econòmica internacional i a la globalització econòmica i empresarial de principi de segle («crisi estructural»).
 - 2008-2012: gran recessió («crisi conjuntural»).
 - 2013-2017: recuperació de l'activitat industrial a taxes elevades que va permetre incrementar la importància de la indústria dins de l'economia general, però sense assolir els nivells del passat.

- La gran recessió va afectar amb especial virulència la indústria catalana, amb més força que a altres indrets de l'Estat i de la resta d'Europa. Això es reflectí en unes taxes negatives de creixement del VAB més elevades i en una davallada del seu protagonisme en el si de l'economia. La recuperació de l'activitat posterior va ser important, però en molts casos encara no permet assolir els nivells anteriors a la crisi.
- Malgrat l'anterior, Catalunya va mantenir en el darrer quart de segle el seu pes específic dins de la indústria comunitària, palesant un comportament bastant paral·lel a ella, però va perdre rellevància en el context de la indústria espanyola, que, no obstant això, sembla que està recuperant en els últims anys.
- L'evolució de l'estructura sectorial de la indústria catalana entre el 1994 i el 2015 es va caracteritzar per un augment d'importància de les activitats de major grau d'intensitat tecnològica i per un descens de les de menor nivell, i les branques de mitjana-alta tecnologia van passar a encapçalar el conjunt de l'activitat. Detalladament, destacà l'increment de protagonisme de les indústries extractives, petroli i energia, de l'alimentació, begudes i tabac i de les indústries químiques. Per contra, disminueix el pes específic, sobretot, del tèxtil, confecció, cuir i calçat i el material i equip elèctric, electrònic i òptic.
- Tant el teixit empresarial com l'ocupació van patir importants ajustaments a la baixa de la seva estructura al llarg del període 1994-2017, amb descensos en els subperíodes 2002-2007 i 2008-2012, i han palesat una recuperació en els darrers anys. Els efectes de la globalització econòmica i empresarial, de la transformació tecnològica i organitzativa de les empreses a escala mundial i de la gran recessió expliquen aquests ajustaments.
- La indústria catalana va intensificar la seva internacionalització de forma notable des de mitjans de la darrera dècada del segle passat en tots els sentits, i va reduir el seu caràcter local/regional/estatal. De fet, disminuï la rellevància de Catalunya i de la resta d'Espanya com a mercats, mentre que va retrocedir també la primera i s'incrementà lleugerament la segona pel que fa a llocs de procedència de les compres. L'evolució de la composició sectorial del comerç exterior industrial de Catalunya es caracteritzà per un augment d'importància

de les indústries químiques i de l'alimentació i begudes quant a exportacions i dels productes energètics, extracció i refinament de petroli, del tèxtil, confecció, cuir i calçat i dels vehicles de motor i altres materials de transport en les importacions.

- Entre els canvis experimentats per la indústria catalana en el darrer quart de segle es poden destacar els següents:
 - Dimensionament continuat de les empreses en termes d'ocupació i d'ingressos, malgrat l'aturada que es va produir en aquest procés com a conseqüència de la gran recessió.
 - Augment progressiu i regular del grau de concentració de l'activitat ja sigui en nombre d'efectius o en volum de negoci.
 - Reducció continuada de la jornada laboral dels treballadors, que s'intensifica durant la crisi i mostra un comportament més irregular posteriorment.
 - Increment d'importància significatiu dels contractes laborals temporals en el mercat de treball industrial, amb un augment de rellevància dels de més curta durada.
 - Comportament a l'alça dels salaris industrials, amb guanys de capacitat adquisitiva, que palesen una trajectòria més positiva que la dels salaris del conjunt de l'economia.
 - Creixement notable de la productivitat en termes corrents i reals, que es va moderant al llarg del temps i, especialment, durant la crisi i posteriorment.
 - Retrocés de la competitivitat de la indústria, que, malgrat la recuperació experimentada en els anys posteriors a la gran recessió, mostra recentment nivells encara més baixos que els de principi de segle.

Referències bibliogràfiques

- BARÓ, E. [et al.] (2009). «La nova indústria: el sector central de l'economia catalana». *Papers d'Economia Industrial* [Generalitat de Catalunya. Departament d'Empresa i Ocupació], núm. 26.
- BLANCO, R.; POVEDA, C. (2013). «Anàlisi comparada dels factors de competitivitat a la indústria catalana». A: POVEDA, C. (coord.). *Memòria econòmica de Catalunya 2012*. Barcelona: Consell General de Cambres de Catalunya.
- BLANCO, R.; FONTRODONA, J.; POVEDA, C. (2017). «La indústria 4.0 a Catalunya». A: POVEDA, C. (coord.). *Memòria econòmica de Catalunya 2016*. Barcelona: Consell General de Cambres de Catalunya.
- CASAS, J. B. (2015). «Reflexions sobre la transició cap a una nova era industrial». A: POVEDA, C. (coord.). *Memòria econòmica de Catalunya 2014*. Barcelona: Consell General de Cambres de Catalunya.
- CLUB DE PROSPECTIVA DEL COL·LEGI D'ECONOMISTES DE CATALUNYA (2014). *Per la revitalització de la indústria catalana*. Col·legi d'Economistes de Catalunya. [Febrer]
- COMISSIÓ EUROPEA. ASSUMPTES ECONÒMICS I FINANCERS. *Base de dades Ameco*.
- CONSEJO GENERAL DE ECONOMISTAS (2012). *Un nuevo modelo productivo para España*.
- CONSELL DE TREBALL, ECONÒMIC I SOCIAL DE CATALUNYA (CTESC) (2012). *Informe sobre la indústria a Catalunya: situació, reptes i possibilitats*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya. (Estudis i Informes; 27)
- DEPARTAMENT D'EMPRESA I CONEIXEMENT (2017). *Pacte nacional per a la indústria*.
- DEPARTAMENT D'EMPRESA I OCUPACIÓ (diversos anys). *Informe anual sobre la indústria a Catalunya*.

- GARCÍA DELGADO, J. L. [et al.] (2017). *Lecciones de economía española*. 13a ed. Civitas.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. OBSERVATORI DEL TREBALL I MODEL PRODUCTIU. *Afiliació al Règim General de la Seguretat Social, Mineria del Carbó i Règim Especial de Treballadors Autònoms*. [Base de dades]
- HERNÁNDEZ, J. M.; FONTRODONA, J.; BLANCO, R. (2012). «Evolució i canvi estructural de la indústria catalana (1993-2010)». *Revista Econòmica de Catalunya* [Col·legi d'Economistes de Catalunya], núm. 66 (novembre).
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (IDESCAT) (diversos anys). *Comptes econòmics anuals de Catalunya*.
- (diversos anys). *Estadística estructural d'empreses del sector industrial*.
- (diversos anys). *Enquesta industrial d'empreses*.
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA (INE) (diversos anys). *Enquesta anual d'estructura salarial*.
- (diversos anys). *Contabilidad regional de España*.
- MINISTERI D'INDÚSTRIA, COMERÇ I TURISME. Base de dades DataComex.
- ORGANITZACIÓ DE COOPERACIÓ I DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC (OECD) (2018). *Compendium of Productivity Indicators 2018*.
- PETITA I MITJANA EMPRESA DE CATALUNYA (PIMEC) (2011). *Productivitat i competitivitat del factor treball a Espanya*. [Maig]
- (2013). *De la industrialització a la reindustrialització?*. (Informes Pímec; 8) [octubre]
- ROS, J. (coord.) (2002). *Les PIME a Catalunya: La força productiva catalana*. Barcelona: Pòrtic: Enciclopèdia Catalana.
- SUÑOL, R. [et al.] (2014). *Un entorn propici per a la indústria*. Sabadell: Fundació per a la Indústria. [Novembre]